IJARSCT
ISSN (Online) 2581-9429
International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology (IJARSCT)
International Open-Access, Double-Blind, Peer-Reviewed, Refereed, Multidisciplinary Online Journal
Impact Factor: 5.731
Volume 2, Issue 7, January 2022

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शिक्षण आणि शैक्षणिक प्रवास

सौ. योजना यो. हळदे

एम. एम. जगताप कला, विज्ञान आणि वाणिज्य महाविद्यालय महाड. रायगड

सारांश :

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे आपल्या विद्यार्थी जीवनात दररोज 18 तास अभ्यास करत असे ते परदेशातून अर्थशास्त्रामध्ये डॉक्टरेट (पीएचडी)पदवी मिळवणारे पहिले भारतीय होते तसेच ते दक्षिण आशियातून दोनदा डॉक्टररेट पीएचडी व डी एससी पदव्या मिळवणारे पहिले दक्षिण अशीयाई होते.डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांना त्यांच्या हृदयातील भारतीय सर्वात प्रतिभाषाली व सर्वाधिक उच्च विद्या विभूषित व्यक्ती मानली जाते.

प्रस्तावना :

आधुनिक भारताच्या जडणघडणीत महत्त्वपूर्ण योगदान देणारे डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शिक्षण आशियाई उत्तर अमेरिका आणि युरोप अशा तीन खंडात झाले आहे.प्रज्ञासूर्य डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शिक्षण अतिशय संघर्षमय आहे आणि ते सर्वांसाठी प्रेरणादायी आहे.बाबासाहेब आंबेडकरांनी शिक्षणाला सर्वोच्च मानले आणि ते स्वतः देखील हा जन्म विद्यार्थी होते.

शिक्षण :

प्राथमिक शिक्षण ७ नोव्हेंबर १९०० रोजी इंग्रजीच्या पहिल्या वर्गात प्रवेश घेतला.या दिवसापासून त्यांची शैक्षणिक कारकीर्द सुरू झाली म्हणून महाराष्ट्रात सात नोव्हेंबर हा दिवस विद्यार्थी दिन म्हणून साजरा केला जातो.

माध्यमिक शिक्षण १८९७मध्ये आंबेडकरांचे कुटुंब मुंबईत आले जिथे त्यांनी एलफिस्टन रोडवरील सरकारी हायस्कूलमध्ये शिक्षण घेतले.

मुंबई विद्यापीठात पदवी पूर्व अभ्यास १९०७ मध्ये त्यांनी मॅट्रिकची परीक्षा उत्तीर्ण केली. आणि पुढील वर्षी त्यांनी एलफिस्टन कॉलेजमध्ये प्रवेश केला जो बॉम्बे विद्यापीठाशी संलग्न होता.

१९१२ पर्यंत त्यांनी बॉम्बे विद्यापीठातून अर्थशास्त्र आणि राज्यशास्त्र बॅचलर आर्ट्स बीए मिळवले. १९१३ मध्ये वयाच्या 22 व्या वर्षी आंबेडकर युनायटेड स्टेट्स मध्ये गेले जेथे त्यांना सयाजीराव गायकवाड यांनी स्थापन केलेल्या योजनेअंतर्गत न्यूयॉर्क शहरातील कोलंबीया विद्यापीठात पदवीत्तर शिक्षणाच्या संधी उपलब्ध करून देण्यासाठी बडोदा राज्य शिष्यवृत्ती प्रदान करण्यात आले.

१९१५ मध्ये त्यांनी मास्टर ऑफ आर्ट्स परीक्षा उत्तीर्ण केली मुख्य विषय म्हणून अर्थशास्त्र आणि इतर विषयासह समाजशास्त्र इतिहास तत्वज्ञान आणि मानव वंश शास्त्र त्यांनी पदवी तर पदवीसाठी प्राचीन भारतीय वाणिज्य संशोधन कार्य सादर केले

१९१६ मध्ये त्यांनी अर्थशास्त्र पीएचडी प्राप्त केले नव मे रोजी त्यांनी मानववंश शास्त्रज्ञ अलेक्झांडर यांच्याकडून पीएचडी प्राप्त केले डॉक्भीमराव आंबेडकर १९१६ मध्ये बॅरिस्टर १९२१ मध्ये त्यांनी मास्टर ऑफ सायन्स मिळवले ज्यासाठी त्यांनी प्रांतीय पदवी मिळवली त्यांची तिसरी चौथी डायरेक्ट एलएलबी कोलंबिया विद्यापीठ १९५२ , आणि D.L.D उस्मानिया विद्यापीठ १९५३ मानद पदवी होती.

शैक्षणिक प्रवास :

बाबासाहेब आंबेडकरांचा शैक्षणिक प्रवास १८९६च्या नोव्हेंबर महिन्यात सुरू झाला. आणि १९२३ च्या नोव्हेंबर महिन्यात पूर्ण झाला .त्याचा शैक्षणिक वर्षाचा प्रवास हा २७वर्षाचा आहे या 27 वर्षामध्ये प्रचंड हाल अपेष्टा आणि कष्ट सहन करून फक्त आणि फक्त ज्ञानग्रहण करणारे अद्वितीय असे ज्ञानोपासक म्हणजे डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर.

१९२० वर्षापूर्वी सात नोव्हेंबर साताऱ्यामध्ये बाबासाहेबांचे वडील सुभेदार रामजी आंबेडकर यांनी बाबासाहेबांना साताऱ्यातील हायस्कूलमध्ये नाव दाखल केलआणि तोच दिवस म्हणून विद्यार्थी दिवस म्हणून साजरा करतो बाबासाहेबांनी अतिशय घडत तर अडचणींना तोंड देत त्यांनी ज्ञानग्रहण केलं.

महू हे गाव मध्य प्रदेशातील म्हणजेच इंदूरच्या जवळ लष्कराचा तळ असलेल्या ठिकाणी महू हे महू येथे १४एप्रिल १८९१जन्म झाला. बाबासाहेबांचे वडील हे या ठिकाणी मुख्याध्यापक म्हणून कार्यरत होते. जेव्हा ते निवृत्ती नंतर ते आपल्या त्याच मूळ गावी दापोली गेले आणि तिथे काही दिवस बाबासाहेबांना अक्षर गिरवण्यासाठी तिथल्या शाळेत घातलं परंतु ते काही दिवसच राहिले त्यानंतर त्यांनी साताऱ्यातील प्रस्थान केलं एग्रीकल्चर स्कूलमध्ये म्हणजे जिल्हा परिषदेची स्कूल

म्हणतो वयाची सहा वर्ष पूर्ण झाल्यानंतर त्या स्कूलमध्ये तीन वर्षे शिकले त्यानंतर सातारा हायस्कूलमध्ये बाबासाहेबांना सात नोव्हेंबर १९००ला चौथी मध्ये गेले त्यानंतर त्यांनी इंग्रजी मधून शिक्षण घेतले तिथून पुढे चार वर्षानंतर बाबासाहेबांचे वडील आपल्या कुटुंबीयांसोबत मुंबईमध्ये आले त्यांनी कल्पिस्टन हायस्कूलमध्ये शिक्षण घेतले काही दिवस मराठा हायस्कूलमध्ये तर काही दिवस.

जात विषमता या पातळीवर त्यांचे शिक्षण नाकारले जायचे त्यांना वर्गात प्रवेश दिला जात नसेल त्यांना बाहेर बसवलं जात असे त्यांना खडू किंवा फळ्याजवळ जाऊ दिले नसेल कारण तिथे इतर सर्व मुलांचे डबे तसेच तू शिक्षण घेऊन काय करणार आहे तू बॅरिस्टर होणार आहेस का १९१२ साली ते बीए झाले तरीसुद्धा हिनावण्याचे वातावरण होते बीए झाल्यानंतर बडोद्याचे सयाजीराव गायकवाड महाराजांनी त्यांना स्कॉलरशिप दिली होती .ती स्कॉलरशिप करजाऊ होती व बाबासाहेबांनी पाच वर्षे बडोद्यामध्ये नोकरी केली पाहिजे त्याकाळी बीए लोक फार कमी असायचे बाबासाहेब नोकरीसाठी गेले प्रांत अधिकारी म्हणून त्यांची नेमणूक झाली होती. तरीसुद्धा त्यांना चांगली वागणूक दिली जात नसे त्यांना शिपाई फाइल्स फेकून देत असे .माठातले पाणी पिण्यास मनाई होती.तसेच त्यांचे बसण्याची जागा वेगळी केली होती. उच्च शिक्षण झाल्यानंतर सुद्धा त्यांना हिन वागणूक दिली. सर्व समस्या त्यांनी सहन केल्या त्यानंतर सयाजीराव गायकवाड महाराजांनी बाबासाहेबांना परदेशातील शिक्षण घेण्यासाठी शिष्यवृत्ती देण्यात आली तेव्हा ते कोलंबीया येथे एम . ए.इकॉनॉमिक्स पदवीसाठी प्रवेश घेतला.

कोलंबीया आहे जगातील तीन विद्यापीठांपैकी सर्व कृष्ण विद्यापीठ म्हणून मानले जायचे त्या ठिकाणी बाबासाहेबांना अतिशय महान अशा प्राध्यापकाकडून शिक्षण घेता आले बाबासाहेबांनी एम ए व पीएचडी या दोन पदव्या अडीच वर्षांमध्ये पूर्ण केल्या जिथे आपल्याला एम एस साठी दोन वर्ष पीएचडीसाठी पाच वर्षे लागतात आणि जेव्हा बाबासाहेबांनी पीएचडी इकॉनॉमिक्स मधून मिळवली तेव्हा ते संपूर्ण भारतातले पहिले विद्यार्थी होते.

घरची परिस्थिती पाहताच त्यांनी स्वतः काम करून आपले शिक्षण चालू ठेवले पीएचडी व बीएससी पदव्या मिळवणारे पहिले दक्षिणा आशियाई होते. भीमरावांनी एशियन इंडियन कॉमर्स प्राचीन भारतीय व्यापार या विषयावर प्रबंध लिहून तो १५ मे १९१५रोजी कोलंबी या विद्यापीठाला सादर केला दोन जून १९१५रोजी या प्रबंधाच्या आधारावर त्यांना विद्यार्थी विद्यापीठाने एम ए ची पदवी प्रदान केले हा प्रबंध नंतर ॲडमिशन अँड फायनान्स ऑफिस इंडिया कंपनी नावाने प्रकाशित करण्यात आले.

IJARSCT
ISSN (Online) 2581-9429
International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology (IJARSCT)
International Open-Access, Double-Blind, Peer-Reviewed, Refereed, Multidisciplinary Online Journal
Impact Factor: 5.731
Volume 2, Issue 7, January 2022

निष्कर्ष:

बाबासाहेबांनी संपूर्ण आयुष्यात सर्वोच्च स्थान हे शिक्षणाला दिले शिक्षणामुळे मानवी मेंदू प्रगत होतो. ज्ञानाचा विस्तार होतो. बऱ्या वायटाची कल्पना प्रगत होते. शिक्षणामुळे सामाजिक उद्‌दिष्टांचे परिपूर्ती करण्यासाठी व्यक्ती सामाजिक कर्तव्याबाबत नेहमी सजग राहतो. व्यक्तीचे जीवन शिक्षणाशिवाय अपूर्ण राहते. तसेच जे शिक्षण डॉ. बाबासाहेबांना घेण्यासाठी जो त्रास सहन करावा लागला. तेच शिक्षण आज बौद्‌ध समाजातील सर्व विद्‌यार्थ्याला सहजरित्या घेता येते.

संदर्भ

१) नागवंशी बुद्‌धिस्ट बहुउद्‌देशीय संस्था
२) मा. प्रा. हरी नरके ज्येष्ठ साहित्यिक व विचारवंत
३) माझी आत्मकथा डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर
४) MahaMTB-w.ww.Mahamtb.com.